

ISPITIVANJE UDARNE RADNJE LOMA

Ispitivanjem udarne radnje loma određuje se ponašanje materijala (metalnih i polimernih) u uvjetima udarnog opterećenja.

Vrijednost udarne radnje loma pokazuje hoće li se materijal ponašati žilavo ili krhko u uvjetima udarnog opterećenja.

Često se ispituje pri sniženim temperaturama jer kod nekih materijala temperatura značajno utječe na iznos udarne radnje loma.

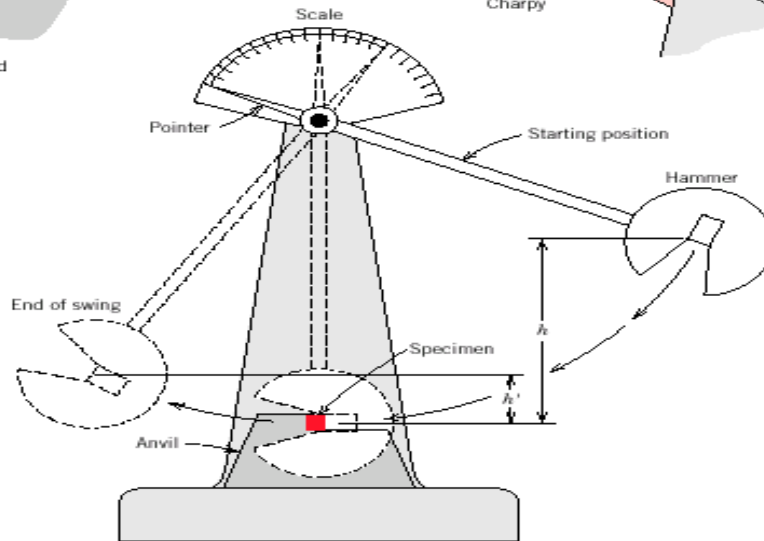
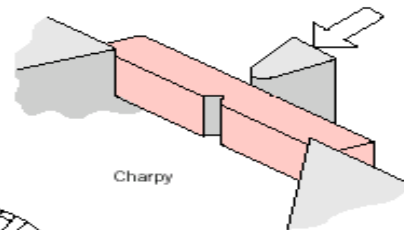
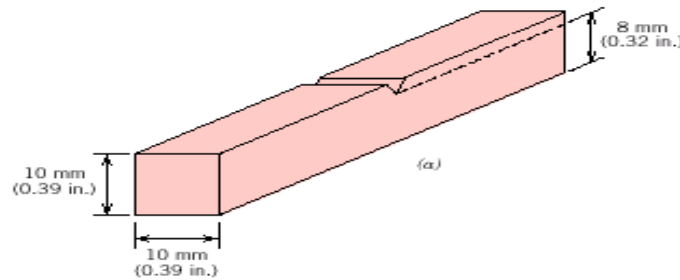
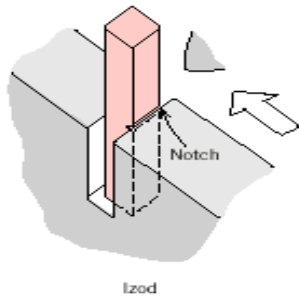
- **Materijal koji pokazuje veliki otpor pri ispitivanju udarne radnje loma je žilav materijal.**
- **Žilavost je sposobnost materijala da se pri iznenadnom naglom udaru velikom silom suprotstavi toj sili bez loma i deformacije.**
- **Žilavost je kombinacija čvrstoće i duktilnosti, istezljivosti materijala.**
- **Žilavi materijal mora imati i dobru čvrstoću i istezljivost kako bi se suprotstavio lomu i deformaciji pod djelovanjem udarne radnje loma.**

METODE ZA ISPITIVANJE UDARNE RADNJE LOMA

Za ispitivanje udarne radnje loma koriste se dvije metode: Izodova i Charpyjeva.

Češće je u upotrebi Charpyjeva metoda.

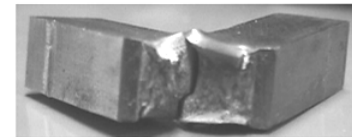
Izod

Charpy

Ispitni uzorak oslonjen na dva oslonca savojno se opterećuje udarcem brida bata u sredini raspona nasuprot utoru, zarezu.

Zbog udarca ispitni uzorak pukne u korijenu utora ili ga oštrica bata provuče između oslonca.

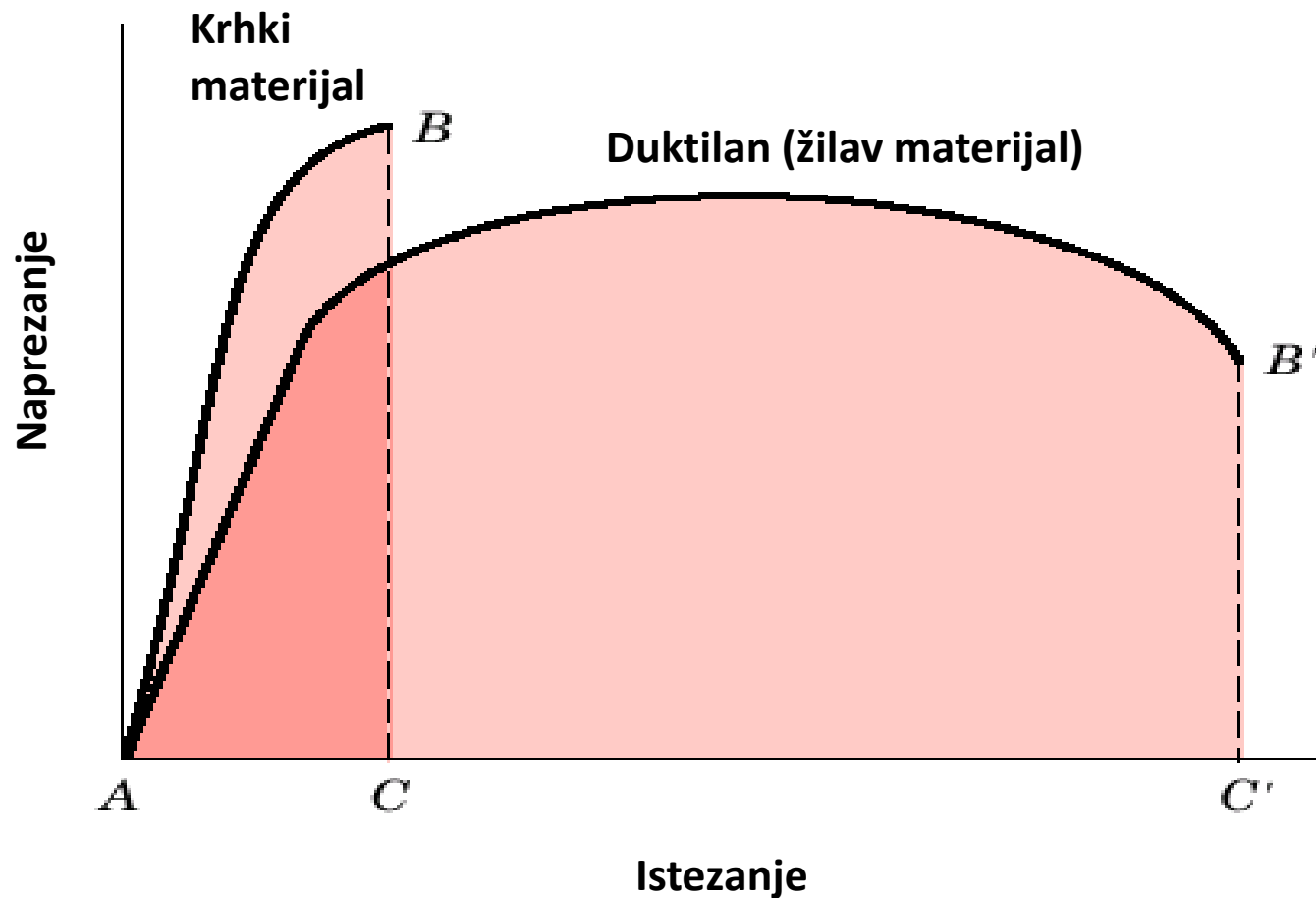

Uzorak nakon loma

- **Ispitivanje metala udarnom radnjom loma daje informacije načinu loma metala kod iznenadnog opterećenja pri velikoj brzini.**
- **Energija apsorbirana pri lomu tumači se površinom ispod naprezanje – koja se naziva žilavost materijala.**
- **Krhki materijali imaju malu površinu ispod krivulje naprezanje – deformacija (zbog njihove male žilavosti) i jer je apsorbiran mali iznos energije tijekom udarne radnje loma.**
- **Kako raste sposobnost plastične deformacije materijala (duktilnost) raste i površina ispod krivulje naprezanje – deformacija, a također raste i apsorbirana energija te žilavost materijala.**

-

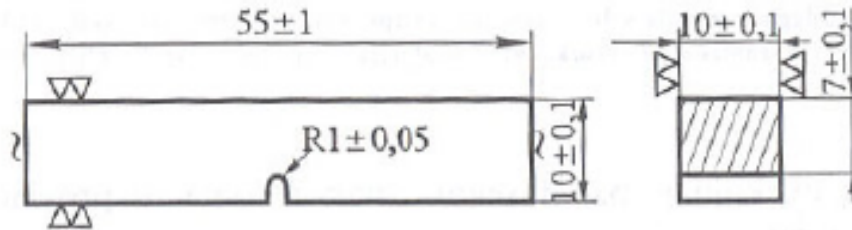
- Duktilni materijali – prije loma se izrazito plastično deformiraju uz veliku apsorpciju energije (žilavost)
- Krhki materijali – prije loma se vrlo malo plastično deformiraju uz vrlo malu apsorpciju energije

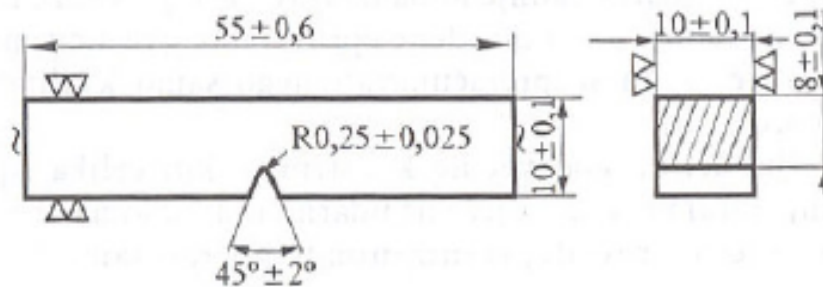
Oblici dimenzije ispitnih uzorjaka za ispitivanje udarne radnje loma

Dva najčešće korištena oblika ispitnog uzorka pri ispitivanju udarne radnje loma su:

Ispitni uzorak s U-zarezom (DVM)

Ispitni uzorak s V-zarezom (ISO-V)

Kada nema dovoljno materijala koriste se ispitni uzorci manjih dimenzija.

Najčešće se upotrebljavaju ispitni uzorci s V-zarezom za ispitivanje žilavih materijala, kao što su čelici s malim postotkom ugljika.

Ispitni uzorak s U-zarezom upotrebljava se za ispitivanje krhkih materijala.

Zarez koji se nalazi u sredini ispitnog uzorka osigurava da se lom dogodi baš na tom mjestu.

Kada nema dovoljno materijala koriste se ispitni uzorci manjih dimenzija.

Najčešće se upotrebljavaju ispitni uzorci s V-zarezom za ispitivanje žilavih materijala, kao što su čelici s malim postotkom ugljika.

Ispitni uzorak s U-zarezom upotrebljava se za ispitivanje krhkih materijala.

Zarez koji se nalazi u sredini ispitnog uzorka osigurava da se lom dogodi baš na tom mjestu.

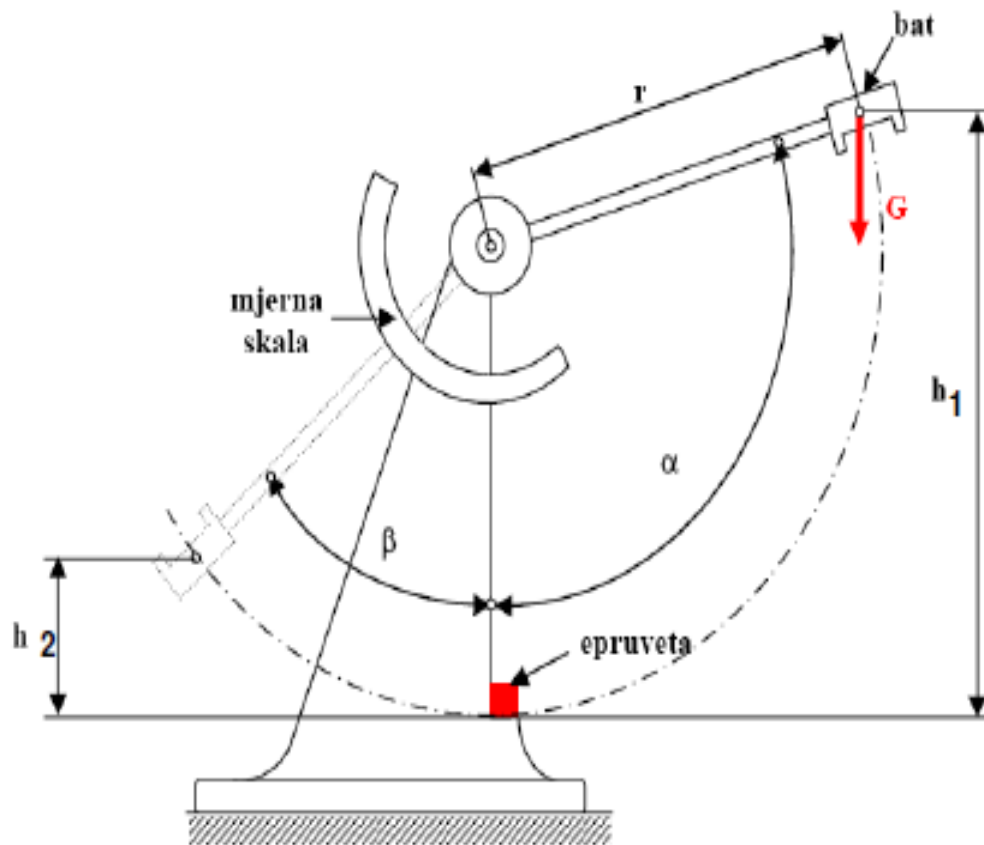
Charpyjeva metoda

Udar na radnja loma predstavlja energiju potrebnu da brid Charpyjeva bata prelomi ispitni uzorak ili ga provuče između oslonaca.

Kod Charpyjeve metode ispitivanja bat (težine G , N) se spušta s početne visine h_1 (koja odgovara kutu pada) i udara u ispitni uzorak.

Kutovi se određuju pomoću kazaljke na mjernoj skali.

Bat se ne zaustavlja nego nastavlja kretanje, lomi ispitni uzorak te dolazi na konačnu visinu h_2 , koja odgovara kutu β .

Udarna radnja loma računa se iz izraza:

$$KV \text{ ili } KU = G \cdot (h_1 - h_2), J$$

$$KV \text{ ili } KU = G \cdot r (\cos\beta - \cos\alpha), J$$

$$G = m \cdot g, N - \text{težina bata}$$

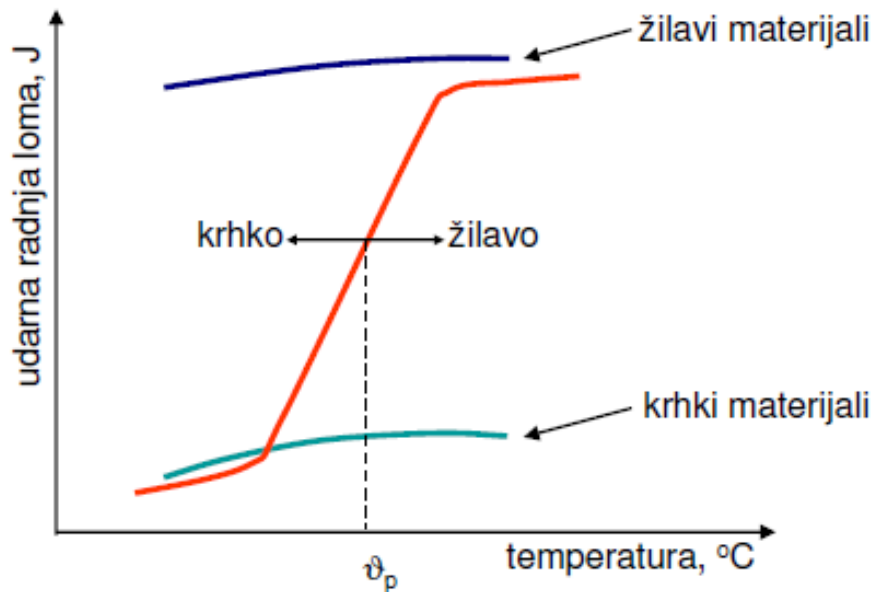
Ova energija se može očitati direktno na mjernoj skali pomoću kuta β .

Ukoliko se primjenjuju standardni ispitni uzorci (ISO-V ili DVM) žilavost se izražava samo u J, a ukoliko su korišteni ispitni uzorci manjih dimenzija, onda se izražava u J/cm^2 i računa po izrazu:

$$K = \frac{KU \text{ (ili } KV)}{S}, J/cm^2$$

gdje je S – površina nosivog presjeka ispitnog uzorka izražena u cm^2 .

Utjecaj temperature na žilavost materijala

Žilavost materijala općenito opada sa snižavanjem temperature ispitivanja.

Kod vrlo žilavih metala s FCC rešetkom (Al, Cu, Ni, austenitni čelici) opadanje žilavosti je neznatno te su oni zato deformabilni u širokom temp. intervalu.

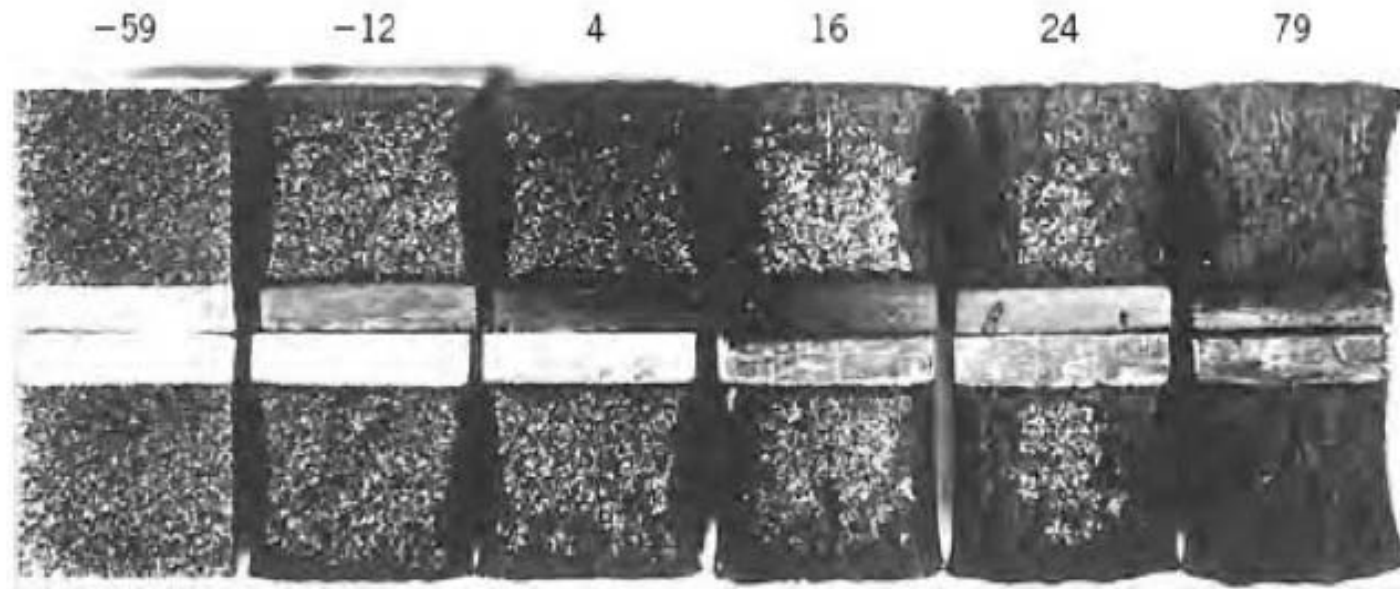
Krhki materijali (visokočvrsti čelici, staklo i keramika) imaju nisku žilavost i deformabilnost bez obzira na temp. ispitivanja.

Legure metala s BCC rešetkom (većina konstrukcijskih čelika) i polimeri imaju karakterističnu krivulju s izraženom prijelaznom temperaturom (ϑ_p).

Prijelazna temperatura (ϑ_p) je temperatura na kojoj materijal prelazi iz žilavog u krhko područje.

Na višim temperaturama čelici s BCC rešetkom imaju tzv. plastični ili žilavi lom s karakterističnim izgledom vlaknaste strukture i jako deformiranim presjekom na mjestu prijeloma ispitnog uzorka.

S padom temperature dolazi do krhkog loma s izraženom zrnastom kristalnom strukturom i vrlo malo deformiranim presjekom.

Vrste prijeloma: krhki (lijevo) i žilavi (desno)

Fracture Energy vs. Temperature for Various Metals

